

Secretariaat / redactieadres

Heemkundegroep de Mierden
Floreffestraat 1
5095 AV Hooge Mierde

E-mail: info@hkgdemierden.nl

Uitgave / redactie:

Heemkundegroep De Mierden
Maart 2009
Nummer 34

't Heemhuis

Floreffestraat 1
5095 AV Hooge Mierde
Open: vrijdag 19.00 – 21.00 u.

Redactie:

Brenda Cijffers-Rovers (eindredactie)
Martin van Gisbergen
Ed Verspaandonk
Joep Verspaandonk
Vacature

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Lage Mierde – Soestdijk (17e eeuw).....	3
Gustoom.....	14
Kent u ze nog?.....	15
Een noodlottig ongeval.....of niet?.....	27
Verenigingsnieuws.....	29
Kermis tussen Kerk en Kroeg wint Knippenbergprijs!.....	29
Nieuwe website.....	31
Schrijvers en materiaal gezocht!.....	31
Informeel, open redactievergadering.....	32
De eerste Politieverordening van de gemeente Hooge-, Lage Mierde en Hulsel	33
Zijn goed verkwistende....	46
Abonnee-lidmaatschap	48

Voorwoord

Voor u ligt het nieuwste nummer van Steen voor Steen. Wegens alle afsluitende activiteiten rondom *Kermis tussen Kerk en Kroeg* verschijnt deze editie later dan gepland, maar ook deze keer is “de Steen” weer een goedgevuld.

De redactie is blij dat er een aantal mensen een bijdrage hebben kunnen leveren, in het bijzonder de heer Wim Peters die vanuit Soest meerdere artikelen toestuurde en natuurlijk Harrie Wenting met zijn vaste rubriek “Efkes Buurten”; ditmaal met Nelly Roymans, de moeder van John Roymans.

Omdat wij altijd op zoek zijn naar interessante verhalen, anecdotes en artikelen willen wij u graag uitnodigen op de informele redactievergadering op woensdag 20 mei a.s. op het Heemhuis. Voor meer informatie kunt u kijken bij het verenigingsnieuws.

Wij wensen u veel leesplezier!

De redactie

Lage Mierde – Soestdijk (17e eeuw)

“Voortaan te weesen kragteloos, nul en van geender waarde”

door Wim Peters

Omstreeks 1680 wordt in Soest(dijk) Miggiel Michielse Dijkmans geboren. Hij is de zoon van Michiel Janse Dijckmans en Jannetje Loogen Dorrestein. Zijn vader - Michiel Janse - is geboren in Lage Mierde. Hij wordt de stamvader van vele bewoners van het Gooi en het Eemland met de naam Dij(c)kman(s).

Eerder verzorgde ik een bijdrage over de familie Dij(c)kman(s) in “Van Zoys tot Soest”, het tijdschrift van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg. Met gebruikmaking van die gegevens heb ik de opzet van dat artikel aangepast.

Aan het Mispeleind in Lage Mierde staat aan het begin van de 18^e eeuw een boerderij die wordt bewoond door Anthonie Dijckmans en Jenneke Joost van Hellemont met hun kinderen.

Als Anthonie in 1721 komt te overlijden wordt duidelijk dat hij geen eigenaar is van de boerderij, maar Miggiel Michielse Dijkmans, die in Soestdijk woont¹

Michiel en Anthonie zijn neven van elkaar. Hun beider grootvader is Jan Corstiaen Peter Dijckmans, die rond 1600 in Lage Mierde is geboren. Opa Jan krijgt (ten minste) vier kinderen te weten Corstiaen, Anna, Maeijken en Michiel (bij een mij onbekende vrouw).

Op zich allemaal niet interessant ware het niet dat de zoon van Michiel – Miggiel - in de winter van 1722 vanuit Soestdijk naar Lage Mierde vertrekt om daar door de schepenen te laten vastleggen dat zijn belangen in Lage Mierde vanaf dan door Cobis Swanen worden behartigd.

¹ Soestdijk was (en is) het noordelijk gedeelte van Soest.

// Comparsende Voort-Scheepenen van Leegemunde
 deken Ondertij kent hebbende. Niggel Dijk-
 mans woonachtig te Soestdijck, dewelke verklaart
 de te Constitueren en machtig te maken bij oec-
 sen Gabis Swanen woonende alhier om inijt
 den naame van hem Constituant te vorderen
 en Ontfangen alsielke penninge als den Con-
 stituant bij presentie sal toegewezen werden
 vande penninge dewelke zullen voortkomen van
 de Verkoopinge der goederen des geabandonne-
 den Boedel wijlen Ant hane Dijkmans en de
 Selfs wed. Jemke Postum van Helmont twee
 gend twee Capitael Somme op de Goederen van
 den voorn. Boedel gehypothegiert. Cantie voor de
 genampstiaen of geconsigneerde penninge te
 stellen. van allen Ontfang. quitantie te geve-
 en voor namanninge te vrijen is't nood. almede
 den Constituant onbehoude portie inde Lendinge
 van den gemelde Boedel ten voordelste te admini-
 streren te verhiaren, oek met Communiëatie
 van den Constituant deselve te Verkoopende
 looper daar inne te vatten en Erven en in hijs
 Constituant naem belofte van waeringe te doen
 alles te doen als of hij Constituant Selfs present
 andespegen woordig sijnde soude konnen inde
 doen, belovende hij Constituant voor goed en van
 waarde te houden en doen houden. te geene bij de

Hij heeft als eigenaar (grote) belangen en de afstand Soestdijk-Lage Mierde zal hem hebben genoodzaakt een gemachtigde aan te wijzen om die belangen ter plaatse te behartigen..

De bedoelde schepenbankakte² – gedateerd 30 januari 1722 – luidt als volgt:

Compareerde voor Scheepenen van Leegemierde deesen onderteijkt hebbende, Miggiel Dijkmans woonagtig te Soestdijk, dewelcke verklaarde te constitueren en magtig te maken bij deesen Cobis Swanen, wonende alhier, om uijt den naame van hem constituent te vorderen en ontfangen alsulcke penninge als den constituent bij presentie sal toegeweesen werden van de penninge dewelke sullen voortkoomen van de verkooping der goederen des geabbandoneerden³ boedel wijlen Anthonie Dijkmans en des selfs wed. Jenneke Joost van Helmont wegens twee capitale somme op de erfgoederen van den voorn. Boedel gehypothequeert, cautie⁴ voor genamptiseerde⁵ of geconsigneerde⁶ penninge te stellen, van allen ontfang quitantie te geeven en voor namaningen te vrijen is't nood, alsmede den constituents onbedeelde portie in de landerijen van den gemelde boedel ten voordeeligste te administreeren, te verhuuren ook met communicatie van den constituent deselve te verkoopen, den kooper daer innen te vesten⁷ en Erven en in zijn constituents naem belofte van waringe te doen, alles als of hij constituent selfs present ende teegenwoordig sijnde soude komen ende mogen doen, beloovende hij contituant voor goed en van waarde te houden en doen houden 't geene bij den voornoemde geconstitueerde daarinne sal werden gedaen ende verrigt onder verbant als naar regten, behoudelijk nogtans dat den voorz. Geconstitueerde tot vermaninge van hem constituent van zijn administratie gehouden sal weesen rekeninge, bewijs ende reliqua⁸ naer behooren te doen.

2 Bron: RHCT Oud Rechterlijk Archief Hooge en Lage Mierde en Hulsel Inv 103, folio 195v (thans in Eindhoven)

3 abandoneren = vrijwillig verlaten (alleen de eigenaar kan dit doen)

4 cautie = onderpand geven

5 namptiseren = tot zekerheid storten

6 consigneren = in bewaring geven

⁷ vesten = het recht van eigendom vastleggen

⁸ reliqua = wat er nog rest aan schuld bij slot van rekening

Aldus gepasseert voor en ten overstaen van Francis van Hoogstraaten en Anthonie van Dooren. Actum den dertigsten Januarij seeventien hondert twee en twintgh.

Mij present G.v.Hanenburgh Secretaris

De neef van Miggiel, Anthonie, is zoals gesteld, in Lage Mierde overleden. Deze is, samen met zijn echtgenote Jenneke Joost van Hel(le)mont, ten minste tweehonderd gulden schuldig aan Miggiel. Hij wil dat geld verkrijgen door de goederen van zijn neef te laten verkopen.

Het werk dat daarvoor verricht moet worden wil hij niet vanuit Soestdijk doen en daarom machtigt hij (geeft hij opdracht aan) Jacobus Swanen dat voor hem te regelen en daarvan ten slotte rekening en verantwoording af te leggen.

Het is het allemaal niet zover gekomen, want na een nacht slapen (volgende op een avond van overleg met het gezin Dijkman in Lage Mierde?) heeft Miggiel die machtiging weer ongedaan gemaakt, of, zoals dat door de secretaris wordt opgetekend: “voortaan te weesen kragteloos, nul en van geen der waarde”.

Deze akte⁹ luidt als volgt:

Compareerde voor Scheepen onderges. Miggiel Dijkmans dewelcke bekende te revoceeren¹⁰ende weederroepen alsulcke magt ende procuratie, soo wel generalijk als specialijk als hij gisteren den 30^e Januarij 1722 op Jacobus Swanen gepasseert hadde, verklaarde die van nu voortaan te weesen kragteloos, nul en van geender waarde. Actum Leegemierde den Eenendertigste Januarij seeventien hondert twee en twintig. (Getekend) francis van hoogstraten anthonij van doren

Mij present G.v.Hanenburgh Secretaris

⁹ bron: RHCT HLMH Inv RAT 103, folio 195 (thans Eindhoven)

¹⁰ revoceren = herroepen, intrekken of terugnemen van een volmacht.

Compareerden voor Scheepenen onderget. Miggiel? ^{Soestdijk}
 bekende te verweeren en wederroepen, at-
 selke magt ende provisorie, soo wel gene-
 raal als speciaal als hij gisteren den 30 Jan-
 nuarij 1722 op Jacobus Swanen gepasseert
 hadde, verklaarde die van nu voortaan te
 weesen, lasteloos, nül, en van geender waarde.
 Aitum Leegende den eenendertigste Januarij
 Seventienhondert twee en twintig
 Fransis van Boogstraaten
 Anthonij van Conen
 J. J. Vanenburg
 Secret.

Schepenbankakte 31 januari 1722

We kunnen met enige zekerheid aannemen dat Miggiel in 1722 rond 40 jaar oud is, geboren tussen 1680 en 1685 in Soestdijk. De aantekening van zijn doop is niet gevonden, maar in de volgende akte¹¹ uit 1685 wordt zijn naam genoemd.

Hij is dan pas enkele jaren oud als, namens hem, zijn belangen in Lage Mierde voor het eerst duidelijk worden vastgelegd. Immers zijn vader, de in Lage Mierde geboren Michiel, is kort na zijn geboorte (en wellicht zelfs voor zijn geboorte) overleden en Pieter van de Stijchel, wapenbewaarder van de Prins van Oranje komt naar Lage Mierde om de zeer jonge Miggiel te vertegenwoordigen.

Compareerden voor Scheepenen onderget. Sijmon Veugs en Cornelia eghte luijden en hare moeder met name Anneke Dijckmans meede present de welcke bekende en verschuldigt te weesen ende geloovende wel deugdelijck te betalen aen de onmondige kinderen Michiel Dijckmans, daer moeder af is Johanna Loge.

¹¹ bron: RHCT HLMH Inv RAT 83, folio 263 (thans Eindhoven).

Compareerde meede Lijntje Anthonis wed. wijlen Corstiaen Dijckmans, welcke Lijntje Costiaens dogter met name Anneke Corstiaens Dijckmans, welke meede bekende wel en deugdelijk schuldig te weesen aen de voors. onmondige kinderen daer vooght aff is Mons. Pieter van den Stijchel wapenbewaarder van sijne Hoogheijt de Here Prince van Orangie¹², ijdere comparante eene somme van hondert carolij-guldens¹³ waar voor sij beloven ijder te geven voor haeren hondert gulden alle jaren voor intrest vier gulden, waar van de eerste som intrest ingelijckis op den veertienden Januarij XVle vijff en tachtig ende tot verseekeringe van de voors somme van hondert gl verbeurt Anneke Dijckmans hujsvrouw van Michiel Vlaminckxalle haare goederen of te wel een vierde part in eene Steede van het erffgoedt van wijlen Jan Dijckmans liggende aen het Misperleijnde in de parochie van Leegemierde en sijnde nog onbedeijlt.

Ende tot verseekeringe van de andre hondert gulden met den intrest van dien als voors, verbint Lijntje Anthonis wed van Cortiaen Dijckmans haer hujs hoff en aengelege erff groot ontrent dertich Lopensaet belent ten oosten Adriaen Hermans, Zuijt Huijbregt Roijmans, west Anthonij van Tongeren en noort de gemeijne straet sijnde deese goederen Los en vrij etc. etc.

Legemierde den seven en twingsten Junij XVle vijff en tagtig.

In de marge staat:

Compareerde Nicolaas Stelt attestatie verkrijgende van Michiel Dijkmans, volgens acte dato den 31 Januarij 1722 de welcke bekende van de twee verscheijde Cappitale in dese vermeldt voldaan te weesen. Actum Leegemierde den 2 Aug. 1722. Francis van Hoostraten, Antonij van Dooren. Mij present G.v.Hanenburgh secretaris.

¹² Willem III van Oranje-Nassau, die in die tijd meer in Apeldoorn ('t Loo) dan in Soestdijk woonde.

¹³ Carolusgulden=een gouden munt met de beeldenaar van Karel (Carolus) V.

Uit het vervolg van deze beschrijving zal blijken, dat de in Lage Mierde geboren Michiel Janse Dijkman(s) redelijk vermogend moet zijn geweest.

Hij trouwde omstreeks 1680 (in Soest) met Jannetje Loogen Dorresteyn. Zij is een dochter van een niet onbemiddeld boerenechtpaar (Loog Gerritsz Dorresteyn en Marritje Lambert Peters) en is afkomstig van het achter de Soester Eng¹⁴ gelegen erf Dorresteyn (nu Van Weestraat in Soest, een deel van de hoofdstraat richting paleis Soestdijk).

Michiel (sr) overlijdt vóór 1682, want opgetekend is, dat “*de weduwe van Michiel Dijkmans*” in 1682 drie gulden huisgeld voor een huis te Soestdijk heeft betaald. (Zij hertrouwt overigens omstreeks 1686 met Jacobus Mouton. In 1719, als zijn moeder al tien jaar overleden is, is Miggiel jr. eigenaar van deze boerderij en is een tante van hem “*de weduwe Gerrit Logen*” huurster.)

Michiel (sr) is de zoon van Jan Corstiaen Peter Dijkmans; de naam van zijn moeder wordt in de doopaantekening niet vermeld. Na het overlijden van Jan Corstiaen is zijn eigendom in 1685 nog niet verdeeld.

De akte spreekt over “een vierde part”, dat wil zeggen dat er in dat jaar vier erfgenamen moeten zijn geweest. Op basis van de eerder vermelde akte uit 1685 komen er drie kinderen van het gezin Jan Corstiaen Dijkmans in beeld t.w. Anna, Corstiaen en Michiel. Na enig recherchewerk in de doopregisters komt ook ene Maeijken naar voren.

¹⁴ Soester Eng is een nog onbebouwd hoogliggend gebied centraal in de gemeente.

Soester Eng in 2008

Daarmee is het gezin compleet:

1. Anna Janse Dijckmans is getrouwd met Michiel Vlaminckx, die in 1685 al is overleden. Hun dochter Cornelia is getrouwd met Simon Veugs. Beiden verklaarden 100 Carolusgulden schuldig te zijn aan het kind (de kinderen) van hun broer en oom Michiel.
2. Corstiaen Janse Dijckmans, getrouwd met Catharina Antoni Kems. Corstiaen is in 1685 eveneens al overleden. In de jaren 1671 en 1673 komt zijn naam voor in enkele verkoopakten. Hij is getrouwd op 19 januari 1657 met Catharina Antoni Kems, ook genaamd Lijntje Antonis, die tegenover haar lening haar huis en hof als onderpand heeft ingezet.
3. Miggiel Janse Dijckmans, als genoemd en tenslotte
4. Maeijken Janse Dijckmans.

Met hun vieren zijn zij de eigenaars van “eene Steede van het erffgoedt van wijlen Jan Dijckmans liggende aen het Misperleijnde in de parochie van Leegemierde en sijnde nog onbedeijlt”.

Michiel en Jannetje krijgen slechts één kind: de al eerder genoemde Miggiel Michielse Dijckman(s).

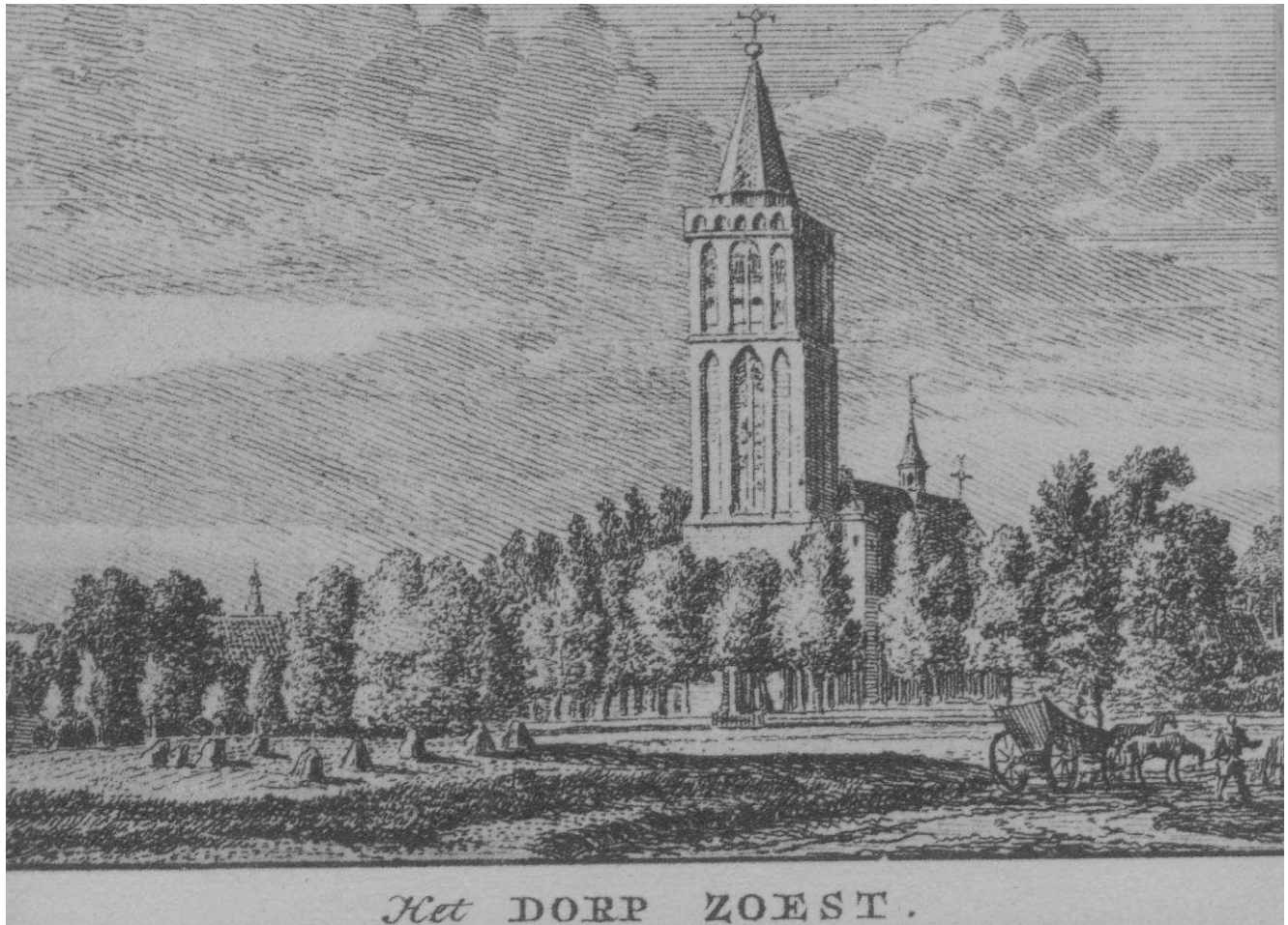
Miggiel trouwt voor het gerecht van Soest op 23 september 1708 en diezelfde dag voor de (rk) kerk met Alijda Peters Ruijght, die omstreeks 1685 in Soest is geboren en tussen 1742 en 1750 is gestorven.

In de akte van september 1708 worden voor het gerecht van Soest de huwelijksvoorwaarden opgemaakt. De bruidegom heeft ingebracht

- een huis en hofstede met bouwland te Zoestdijk
- een vierde part in een hofstede in de Laage Miert in de Meijerij van 's-Hertogenbosch

en de bruid

- een huis en hofstede, berg en schuur met 1 schepel bouwland op het Lang End te Soest. etc. (Enkele tientallen jaren geleden is deze boerderij – helaas - afgebroken)

Van Miggiel en Alijda worden de volgende kinderen (rk) gedoopt:

- Michiel gedoopt 25 mei 1710 te Soest, overleden voor 1742
- Petrus Michielse, gedoopt 1 april 1712, overleden 13 januari 1793. Hij is op 22 januari 1736 in Soest getrouwd met Heiltje Cnelisse van den Bremert.
- Margrieta, gedoopt op 5 mei 1714, jong gestorven;
- Jan, gedoopt op 2 november 1715, jong gestorven
- Jan, gedoopt op 21 april 1717, jong gestorven
- Margrita Catrina, gedoopt 25 november 1719, jong gestorven
- Grietie, gedoopt 31 maart 1723, jong gestorven
- Grietie, gedoopt 21 september 1723, jong gestorven
- Jan Michielse, gedoopt 27 juli 1725 en overleden (kort) voor 3 augustus 1750, ongehuwd en
- Grietie Marie, gedoopt 21 augustus 1728, overleden voor 1742.

In de jaren 1732 en 1736 is Miggiel schepen in Soest. Op 27 juli 1742 laten Miggiel en Alijda een testament opstellen. Alleen de

zonen Peter en Jan worden genoemd; de andere kinderen zijn al overleden.

Op 3 augustus 1750 wordt zijn nalatenschap (waaronder de helft van een huis, berg, schuur en een “campje” land op het Lang End) voor het gerecht van Soest verdeeld.

Alleen Petrus Michielse Dijkmans wordt volwassen. Zijn nageslacht is groot, want bijna alle “Dijkmannen” in Hilversum, Amersfoort en Baarn kunnen hem tot hun voorouder rekenen.

Als, zoals hiervoor aangegeven, op 2 augustus 1722 wordt opgeschreven dat de schulden zijn voldaan, is de aanleiding tot het laten optekenen van de machtiging om de boedel te laten verkopen en waarmee deze bijdrage begon, vervallen.

Blijft de vraag wanneer en waarom Miggiel uit Lage Mierde is vertrokken en waarom hij heeft gekozen voor Soestdijk. Wellicht vinden we nog eens het antwoord.

Gustoom

Door Ed Verspaandonk

Kent u ze nog?

Door Harrie Wenting

‘Efkes buurte’

In deze rubriek in Steen voor Steen komt een van de oudste inwoners uit een van de kernen aan bod. Harrie Wenting gaat “buurten” op plaatsen waar de koffie al klaar staat voordat je er goed en wel zit. ‘Efkes buurte’ is vooral terug kijken naar vroeger. Graven in de herinneringen levert vrijwel altijd nog leuke details op. Wie kent ze nog, waar kwamen ze vandaan en wie vertelt later nog hun verhaal?

Nelly Roymans

Nelly Roymans overleeft haar enige zoon

Hulsel – Ze is van 1920, ‘wat weet ik nou te vertellen,’ zegt ze meermaals als Harrie bij haar op de koffie komt. Toch staat haar mond nog geen moment stil en zit ze elk vrij uurtje achter haar computer. Mailen met haar enige kleinzoon of het samenstellen van de stamboom. ‘Iemand moet het toch doen,’ zegt ze vergoelijkend.

Nelly Roymans (88) heeft een bewogen leven achter de rug, een leven dat nooit uitgestippeld werd maar liep zoals het liep. Ze woont nu in de Willibrordlaan, dezelfde weg waar ze ook geboren is, toen nog De Straat (nummer C-31) geheten. Maar Nelly noemde het geen Straat maar Kerkstraat, zo heeft ze voor meer dingen een eigen invulling. Zelfs de naam Roymans, ‘Het moet eigenlijk met twee puntje op de ij, ik schrijf het altijd met y’ verklapt ze.

Haar grootvader was ooit burgemeester in Reusel, Nelly vermoedt dat het de voorganger van burgemeester Willekens moet zijn geweest. Haar vader was Harrie Roijmans en haar moeder Anna Elisabeth Verspaandonk. De Verspaandonken hadden een boerderijtje op de Heikant, beter nog: de Couwenberg. Op de plek waar Nelly geboren werd hadden de Roijmansen het oude boterfabriekje langs de kerk. Toen Nelly in 1920 geboren werd was de functie van boterfabriek overigens al verdwenen, haar ouders dreven er wel een kleine kruidenierszaak.

Nelly was de enige dochter van Harrie en Anna en doordat ze langs de kerk woonden kwam de pastoor regelmatig langs. Maar hoe vaak hij ook langs kwam en hoe veel hij er ook buurtte, het bleef bij één kind in dit huwelijk. Over de kerk weet Nelly nog dat haar moeder de eerste was die er in gedoopt werd, ruim twintig jaar voordat zij zelf werd geboren. Negen maanden voordat Nelly geboren werd was haar vader nog als soldaat-commies gelegerd geweest in het Limburgse Simpelveld, ze veronderstelt dat haar vader op die plek zijn kruit verschoten heeft.

Als enig kind kon ze rekenen op de meer dan goede zorgen van haar ouders, het was om die reden dat ze in Reusel naar school gestuurd werd, bij de nonnen zou het beter zijn dan op de Hulselse

school. Ze leerde daar handwerken en pianospelen en ook het vervolgonderwijs (MULO) volgde ze daar.

Na die Mulo ging ze naar de Kweekschool in Veghel waar ze intern ging. Deze opleiding maakte ze niet af, daarvoor in de plaats volgde ze wel een administratieve opleiding. Toen ze een vriend had die vond dat ze alles moest kunnen in huis volgde ze ook nog een naaicursus. Met deze vriend bleef het overigens niet lang 'aan'. Het was Harrie Hoskens uit Hoogeloon, hij werd bij Nelly haar ouders toch te licht bevonden.

Zo groeide ze op in Hulsel, haar ogen intussen goed de kost gevend. Haar ouders waren nog voor de oorlog naar de overkant van De Straat verhuisd waar het winkeltje vóór in huis was. Toen de Duitsers in Hulsel verbleven tijdens de oorlog gebruikten ze deze ruimte als hun administratieve hoofdkwartier, wat niet belette dat er af en toe toch nog onderduikers in huis waren! Tijdens een bombardement hadden de Engelsen het op het Duitse kwartier gemunt en het huis kreeg een voltreffer te verwerken. Nelly en haar beide ouders konden nog net op tijd in de schuilkelder wegduiken, haar tante Marie en grootmoeder niet, zij raakten gewond. Een van de onderduikers, Harrie Spanjers uit Hengelo, was op dat moment ook bij hen aanwezig.

Na het bombardement konden ze niet meer in hun huis, ze mochten tijdelijk op 'het Patronaat' langs de kerk verblijven. Later werd de woning opnieuw opgebouwd, in dit huis woont Nelly nu nog. Ook het winkeltje werd er weer geopend, tot het in de zestiger jaren werd overgenomen door de familie van der Heijden, die het verderop in dezelfde straat nog enkele jaren runde.

In de ruimte van haar woning was ook een kantoor van de Centrale Volksbank (CVB) dat nog jarenlang door Nelly gerund werd.

Na de oorlog maakte Nelly een keer en daguitstapje naar haar oom Lau in Den Haag waar ze op het strand meisjes in uniformen zag. Dit fascineerde haar zo dat ze voor zichzelf besloot: dat wil ik ook.

Ze meldde zich aan bij de marine en werd samen met negen nadere meisjes opgeroepen voor een keuring. Ze was een van de twee

meiden die goedgekeurd werden, de anderen mochten meteen vertrekken. Ze werd ingedeeld bij een eenheid bij een onderzeeër maar, zou uiteindelijk nooit hoeven uitvaren. Ze ontmoette er mensen uit alle windstreken maar er was er geen een die zo knap was als die Amerikaan...

15 februari 1953

‘Walter John heette hij,’ vertelt Nelly en haar gedachten gaan weer 55 jaar terug. Hij was gelegerd in de Fogg-kazerne in Duitsland en we hadden een mooie tijd’. Nelly zat zo’n 2,5 jaar bij de marine toen ze Walter-John leerde kennen (Walter-John was zijn voornaam, zijn achternaam houdt ze graag voor zichzelf).

Toen Nelly hem vertelde dat ze zwanger was, drong hij erop aan dat ze met hem mee ging naar Duitsland. Dat stuitte echter op weerstand bij haar ouders, die haar liever in hun omgeving zagen blijven. Ze nam met pijn in haar hart afscheid van de enige echte liefde in haar leven, maar ook van de marine. Ze spraken samen af dat hun kind moeders achternaam zou gaan dragen, ze gaf haar zoon daarentegen wel een van de voornamen van zijn vader: John.

In de periode dat John geboren werd, werd Walter-John weer overgeplaatst waardoor de contacten minder intensief werden. De contacten zijn altijd gebleven maar ondanks dat, heeft hij zijn eigen zoon nooit gezien. John zelf was ervan overtuigd dat hij op zijn twintigste zijn vader een keer op tv had gezien, zekerheid daarover bestaat niet. De man die hij zag in een interview over de NAVO had wel dezelfde naam en rang als de persoon die hij als zijn vader zag.

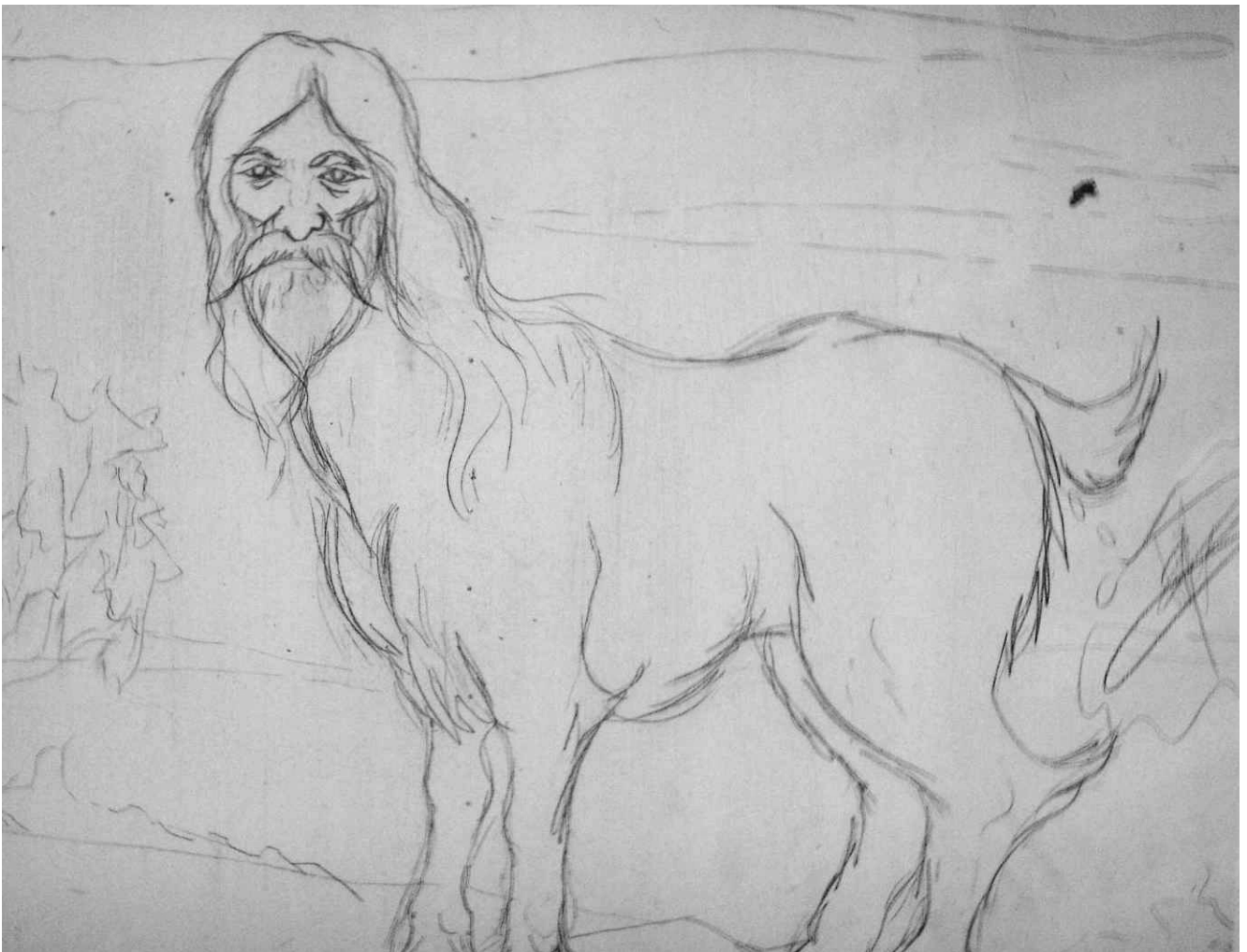

John Roymans

Als alleenstaande moeder zou het voor Nelly niet gemakkelijk zijn, dat wist ze op voorhand. Ze besloot naar een kliniek in Breda te gaan waar de bevalling plaats kon vinden en waar de baby de eerste

periode zou kunnen verblijven. De geboorte verliep voorspoedig en Nelly mocht al weer snel terug naar Hulsel, terwijl John daar bleef. Een jaar lang ging ze elke week bij de kleine op bezoek en toen hij na die periode bij haar in huis kwam bleek het een zeer intelligent kind te zijn.

Al snel noemde de kleine John zijn grootouders 'pa en moe', zijn echte moeder noemde hij gewoon Nel, bij haar voornaam, zoals hij altijd zou blijven doen. Op de kleuterschool was hij het lievelingetje van de juf, op de lagere school bleek hij al in veel dingen zijn tijd vooruit. Hij verzamelde dingen die niemand anders verzamelde en bleek een aangeboren creatief talent te hebben. 'Hij tekende alles zo uit de hand, zonder dat het hem specifiek geleerd was,' vertelt Nelly. Als we samen naar het hok achter haar huis gaan kijken waar John graag met zijn vrienden verbleef, laat ze een grote schildering zien wat John zijn eigen hoofd op een dierenlijf voorstelde.

De tekening die John maakte in zijn hok, het hangt er nog net zoals toen hij hem maakte

Hij creëerde zijn eigen jongerenkeet, ook hierin was hij zijn tijd vooruit. Hij bouwde er zelfs zijn eigen bedstee, deze staat er nu nog, 26 jaar na zijn dood.

Nelly bleef op diverse plaatsen werken, als zij niet thuis was pasten haar ouders op de kleine John. Toen opa en oma overleden, tegen de tijd dat John de basisschool verliet, nam Nelly hem mee naar Eindhoven. Zij werkte daar bij defensie, John kon daar in de buurt naar de MULO.

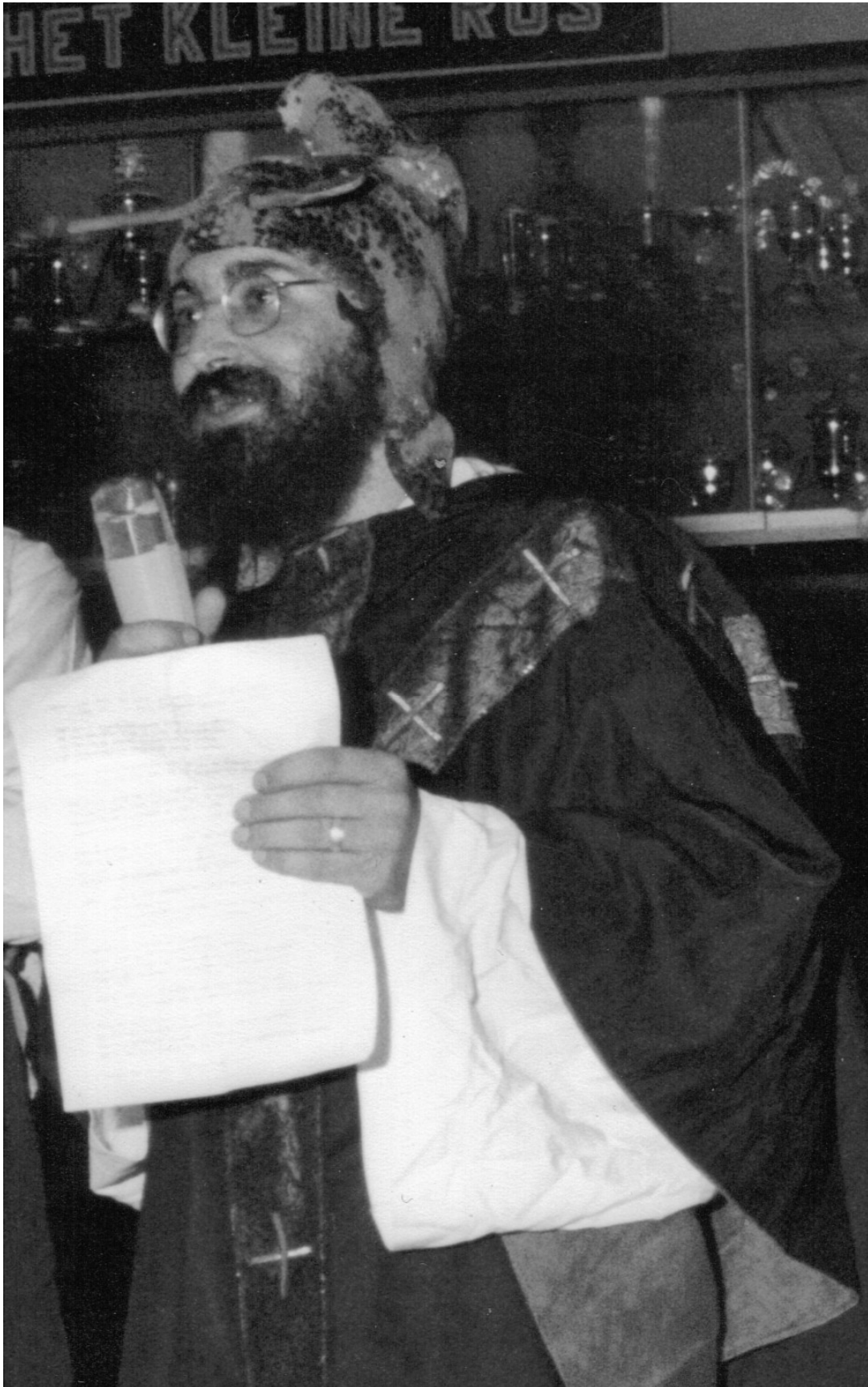
De bijzondere interesses van haar zoon John baarden opzien, thuis en in zijn omgeving. In huis metselde hij als tiener een open haard voor zijn moeder en toen zij zijn schildertalent zag mocht hij op cursus gaan bij de kunstenaar Verhees.

In die periode tekende hij ook het Nekkermenneke in Bladel na, deze tekening siert nog steeds alle uithangborden van deze horecazaak. In Bladel trok hij op met jongeren die erg geïnteresseerd waren in archeologie, zo raakte hij zelf ook in de ban van zaken uit de geschiedenis. Nico Arts en Frans Theuws uit de groep studeerden archeologie aan de Vrije Universiteit (VU) in Amsterdam.

John volgde hen bij alles wat ze bestudeerden, met een voorliefde voor het praktijkgebeuren. De Kempische schatgravers richtten een groep op om een aantal Kempische projecten te onderzoeken, zelf noemden ze zich 'De Kempenbende'. Zo raakte deze groep betrokken bij de opgravingen van een Romeinse villa in Hoogeloon, een project dat onder leiding stond van professor Jan Slofstra, een opgraving die jaren duurde. Voor John waren het de hoogtij jaren van zijn leven.

Hij maakte van archeologie nooit zijn beroep maar voor het graven in het verleden had hij zeker een bijzondere gave. Dagen achtereen kon hij zich bezig houden met het opzoeken van historische zaken in de archieven van Eindhoven en Den Bosch. Nico Arts, nu de stadsarcheoloog in Eindhoven en onlangs nog voor een lezing in Hooge Mierde, werd op zijn bruiloft verrast door John, die als

priester verkleed binnen kwam om de kruisweg van Nico's leven nog eens na te lopen.

John als priester op de bruiloft van Nico Arts

John was ook altijd in voor een geintje. Zo weet een Hulselse varkenshouder zich nog te herinneren dat John hem kwam vragen om de castraten van de biggen een aantal weken op te sparen. John ging ze als delicatessen verkopen op de Amsterdamse Vrijmarkt. Gefrituurd en wel ging het er bij de Amsterdammers in als zoete koek.

In Eersel waar hij zijn latere vrouw Mieke ontmoette organiseerde hij met regelmaat een 'Bokkenfeest'. Er werd dan met het nodige jolijt een bok gezocht die te plekke geslacht en gebraden werd.

Ook muziek hield hem bezig, de leden van de Beekse muziekgroep de Veulpoepers kwamen bij hem aan huis en bij de viering van het 1100-jarig bestaan van Hulsel haalde John ze naar Hulsel voor een optreden. Tijdens dat feest was er een openluchtspel waar voor hij zelf de historische kleding ontwierp.

Het was John die ook de historie van zijn eigen omgeving vast wou leggen en hij startte een reeks heem- en geschiedkundige verhalen. Het werd de reeks 'Van Hulslaum tot Hulsel'. Belangstellenden konden zich abonneren en kregen telkens weer nieuwe bijdragen gestuurd. Het werd een klapper vol met heemkundige en oudkerkelijke verhalen en mag als zodanig gezien worden als de voorloper van 'Steen voor Steen'.

In de persoon van de toenmalige Pastoor Jan van Kemenade vond hij iemand die ook geïnteresseerd was in geschiedenis en er hobby in had om zaken uit het verleden vast te leggen. Andere werkgroepleden waren Martin Hendrikx (toen hoofdonderwijzer van de school), Koos Timmermans en Cor van der Heijden. John ging vaak op sporenonderzoek, struinde hele landerijen af naar stenen en oude voorwerpen.

Zijn Bladelse vrienden zoals de gebroeders Roijmans vergezelden hem vaak, het waren compagnons die bij hem pasten. Hij zocht de achtergronden uit van verenigingen en gebouwen en was altijd op zoek naar het verhaal achter de verschillende mensen. Een aantal van de mensen die hij destijds enthousiast kreeg om hem mee te helpen zijn nog steeds actief betrokken bij Heemkundegroep De Mierden! Als pastoor van Kemenade ergens naar toe wou gaan om

iets uit te zoeken hoefde hij John maar een seintje te geven en hij stond klaar.

Over John deden de meest bijzondere verhalen de ronde, in hoeverre ze op waarheid berusten kan niet altijd meer beoordeeld worden omdat ze soms een eigen leven gingen leiden. Zo doet het verhaal nog steeds de ronde dat hij in het ochtendgloren van een oktoberzondag een schaduwprocessie leidde over de Cartierheide, net toen bedevaartgangers naar Gerardus van de Weebosch er langs kwamen. De gelovigen konden hun ogen niet geloven en het onverklaarbare schouwspel ging een geheel eigen leven leiden.

Urenlang kon hij ook besteden aan het optekenen van de persoonlijke geschiedenis van zijn dorpsgenoten door bij hen op bezoek te gaan. Deze gesprekken legde hij dan op band vast. Ze zijn tot op de dag van vandaag nog te beluisteren en bevatten nog een schat aan waardevolle informatie. Zo tekende hij het levensverhaal op van Koos Jansen- Maas, kort voor haar en kort voor zijn eigen dood.

Een ander opmerkelijk initiatief van John was het oprichten van de Stichting Freetent. Samen met huidig tent-icoon Frank van Ham richtte hij deze stichting op om actie te gaan voeren tegen kernenergie. Samen trokken ze heel Nederland door waarbij ze iedere gelijkgestemde uitnodigden om bij hen in een tent te overnachten.

Met Freetent stond John ook aan de basis van feesten als de Bladelse Zomerfeesten, Open Slagboom bij de Donksbergen in Duizel en de Bikse Fiste in Hilvarenbeek. Vrijwel iedereen weet wat er nadien geworden is van deze feesten, John zelf heeft helaas alleen de beginperiode meegemaakt.

John kort voor zijn overlijden

Nu in 2008 heeft Nelly Roijmans de leeftijd van 88 jaar. Ze is nog kras, reed tot vier jaar terug nog in haar eigen autootje rond. Ze weet

over veel dingen uit haar leven te vertellen, ook al ontkracht ze dat regelmatig zelf.

Ze onderhoudt familiecontacten met diegenen die nog met John te maken hadden zoals Mieke waar hij mee getrouwd was. Voor alle kinderen van Mieke voelt ze zich een oma, een rol die ze met verve vervult. Hugin, haar kleinkind vervult een zeer speciaal plekje in haar leven, ze volgt zijn levenswandel nauwgezet, mailt intensief met hem.

In haar woning krijgt ze af en toe wat ondersteuning. 'Mijn heup is een keer gebroken toen ik met de fiets thuis kwam,' zo vertelt ze. Toch weet ze in enkele seconden een kopje warme thee uit de theemuts te toveren, een plakje ontbijtkoek wordt gul met boter besmeerd.

In haar keukentje staat alles overzichtelijk bij elkaar, met een klein fotootje op haar koelkast is John nooit ver bij haar vandaan. Als ze daar naar kijkt dan denkt ze aan die ene dag in 1982, toen de politie bij haar achterom kwam. Ze zag beide dienders hun pet afnemen voor ze naar binnen kwamen. 'Toen wist ik al genoeg,' zegt ze er later over. Af en toe krijgt ze nog bezoek van vrienden van weleer, mannen als Ad Verhees die ook samen met haar zoon optrokken vergeten haar niet.

Bij Nelly in de schuur hadden ze een geïsoleerde ruimte waar ze samen de kachel konden stoken, buurten en muziek draaien. De ruimte staat er nog net zo bij als toen John hem verliet. Zjef Naaykens, de inspirerend leider van De Veulpoepers verbleef hier ook graag, hij was een van John's persoonlijke vrienden. De terugweg van een feestje bij deze groep werd John fataal. In de flauwe bocht net voor De Hertenwei reed hij rechtdoor op een boom. Hieraan terug denken doet Nelly nog altijd zeer. Geen wonder, je enige kind verliezen... nauwelijks te beschrijven.

Nelly Roymans, wie kent straks nog haar verhaal, wie maakt ooit haar stamboom af als ze die zelf niet zou kunnen voltooien...

Een noodlottig ongeval.....of niet?

Door Ed Verspaandonk

Het zal waarschijnlijk in het najaar van 1540 geweest zijn dat Peter Gielis Corstiaens, zijn schapen hoedende, met zijn 'scaepherders vorck' een 'clot' wierp naar een schaap dat te ver van de kudde dreigde af te dwalen. Het had echter een onvoorzien gevolg: de vork zat blijkbaar los op de steel, want ze vloog ervan af en belandde op het hoofd van Anthonis zoon van Willem Zegiers alias den ketelaer. De vork veroorzaakte een wondje, dat als volgt wordt omschreven:

"dwelckmen zoude hebben mogen bedecken metter grootten van een nagel van eenen vinger".

Dat is dus niet zo groot, maar hoe diep dat wondje was wordt er niet bij gezegd. Of dit de oorzaak was zullen we nooit weten, maar enige tijd daarna is Anthonis overleden. Zijn vader Willem en zijn oudste broer Lenaert leggen op 1 februari 1541 tegenover schepenen een verklaring af, waarin ze Peter vrijpleiten van schuld aan dit ongeval. Ze zeggen hierin dat

"Anthonis te voren zieck ende cranck is gewe(e)st, ende doen ter tijt oick sieck ende cranck was, ende zeer zeerich wezende aen zijn hooft". Er volgt echter nog een passage die doorgestreept is, maar een ander licht werpt op dit korte verhaal: "ende meijnende de moeder des voirs. Wijllems huijsvr. Anthonis hooft te wassen, is de voirs. serich(eijt) ende oick tvoirs. quetsuerken dwelcke te voren wel gestraijt? ende gestopt was, soe worden bloeden, alzo dat de voirs. Anthonis crancker ende crancker is geworden ende daer na van lijve ter doet gecomen",

met andere woorden: de moeder van Willems vrouw wilde het hoofd van haar kleinzoon Anthonis wassen, waardoor het wondje –dat eerst 'gestopt' was, hevig is gaan bloeden, waarna Anthonis steeds zieker werd en daarna is overleden.

Mogelijk is dit 'wondje' toch meer geweest zijn dan een oppervlakkige beschadiging, en een ernstige infectie is ook niet onwaarschijnlijk!

Hoe dan ook; vader Willem en zijn zoon Lenaert "bekenden den zelve Peter egeensins doorsake der voirs. **affluvich(eijt)** te wezen, noch bij zijnen toedoen **toe gecomen** zijnde.. etc." , verder dat ze nooit wraak zullen nemen op welck manier dan ook "**ten tienden bloede ende leden toe**"

doen ter tijt: toen ter tijd / op die tijd

voirs. = voirscreven: voorschreven / hier voor genoemd

gestraijt: waarschijnlijk gestremd

affluvicheijt= aflijvigheid: overleden

toe gecomen: overkomen, hebben plaatsgevonden

ten tienden bloede ende leden toe: tot 10de graad van bloedverwantschap

Bron: Oud Rechterlijk Archief HLM R 62 fol. 172

Verenigingsnieuws

Kermis tussen Kerk en Kroeg wint Knippenbergprijs!

Door de redactie

Het zal u niet ontgaan zijn dat er de Heemkundegroep een groots evenement heeft georganiseerd in de week van 10 oktober 2008. Onder de titel *Kermis tussen Kerk en Kroeg* werd er een laatmiddeleeuwse jaarmarkt georganiseerd met talloze demonstraties en handelaren, muziek, theater, veel activiteiten voor kinderen en natuurlijk eten en drinken.

Dit evenement is niet onopgemerkt gebleven. Op 15 november 2008 werd te Ravenstein bekend dat *Kermis tussen Kerk en Kroeg* de provinciale Knippenbergprijs 2008 had gewonnen. Aan deze prijs is de Knippenbergpenning en een cheque van € 1000,- verbonden.

Volgens het juryrapport:

De aanleiding voor dit project was de zoektocht naar resten van de schuurkerk te Hooge Mierde. Vandaar ontstond het idee om de mensen te laten zien hoe het dagelijks leven in een Brabants dorp zich afspeelde tijdens de Late Middeleeuwen. Om dit project gestalte te geven heeft men een reeks van activiteiten opgezet die niet alleen indrukwekkend is door de lengte van de reeks, maar ook door het aantal mensen dat werd ingeschakeld om een en ander concreet uit te voeren. De activiteiten vallen uiteen in twee categorieën: een educatieve en een op belevenis gerichte groep.

Voor het educatieve gedeelte werd een lespakket ontwikkeld op basis van een speciaal voor dit project geschreven boekje “Wouter Wouterszoon Seeghers van den Cingel”. Daarnaast is er een cultuurhistorische fietstocht gemeente Reusel - de Mierden gemaakt, er is een lezingenmiddag georganiseerd en ten slotte is er een expositie georganiseerd met bijbehorende catalogus met de titel “Mierde tussen Kerk en Kroeg. Dorpsgezichten 1500 – 1800”.

De op belevenis gerichte activiteiten bestaan uit de organisatie van een laatmiddeleeuwse jaarmarkt met aandacht voor talloze aspecten

uit het leven van toen, met maar liefst 100 figuranten in zorgvuldig nagemaakte historische kostuums. Verder maakten een Gregoriaanse mis en een processie van een bijna vergeten dorpsheilige deel uit van deze activiteit.

De jury is onder de indruk van de feilloze organisatie en van het groot aantal mensen dat actief, als deelnemer, of als bezoeker aan de activiteiten heeft deelgenomen.

En verder:

De uiteindelijke prijswinnaar is gekozen vanwege de omstandigheid dat het betreffende project meer nog dan anderen compleet was uitgewerkt, een grote mate van consistentie had, breed inzetbaar is, met geringe middelen aanpasbaar is in andere plaatsen en zich bovendien inmiddels ook in de praktijk grondig heeft bewezen. Het heeft het karakter en de afwerking waarmee zelfs iedere professionele educatieve instelling voor de dag zou kunnen komen. Dat het bovendien gedragen is door een zo groot aantal mensen en ingebed is in een netwerk van professionele erfgoedinstellingen maakt het project tot een natuurlijke winnaar.

Kermis tussen Kerk en Kroeg is dus niet onopgemerkt gebleven, dit evenement is er een om trots op te zijn als heemkundegroep en als gemeenschap!

De catalogus is overigens nog steeds verkrijgbaar op het Heemhuis of via info@hkgdemierden.nl

Nieuwe website

Sinds een aantal maanden is de nieuwe site van de heemkundegroep actief. Hierop staat informatie over de vereniging, contactgegevens en ook foto's van *Kermis tussen Kerk en Kroeg*.

In de toekomst zal de mogelijkheid worden geboden oude edities van Steen voor Steen te raadplegen.

Dus kijk eens op: www.hkgdemierden.nl

Schrijvers en materiaal gezocht!

Heeft u nog oude – niet eerder gepubliceerde – (familie)foto's liggen en heeft u er een (bijzonder) verhaal bij? Kent u nog een leuke anekdote die betrekking heeft op de Mierden of Hulsel en die u graag zou delen? Of heeft u een ander idee voor een artikel?

Neem dan eens contact op met de redactie, wij zijn altijd op zoek naar materiaal voor in Steen voor Steen. De redactie neemt graag uw ideeën in overweging en wij helpen u graag bij het plaatsen van uw verhaal, foto of artikel.

U kunt contact opnemen via: info@hkgdemierden.nl of op Floreffestraat 1 te Hooge Mierde. Of neem contact op met een van de redactie- of bestuursleden.

Informele, open redactievergadering

Als heemkundegroep zijn wij altijd op zoek naar nieuwe verhalen en ideeën. Zonder de inbreng van onze leden en andere geïnteresseerden is een heemkundegroep nergens. Uiteindelijk gaat heemkunde immers om de lokale geschiedenis, feiten en verhalen.

Regelmatig worden er vragen gesteld over ons blad Steen voor Steen, over artikelen en onderzoeken. Om zoveel mogelijk mensen hierover bijeen te brengen houden wij een open en informele redactievergadering.

U kunt hier ideeën uitwisselen, vragen stellen over onderzoek etcetera.

Graag nodigen wij u uit voor deze informele redactievergadering op woensdag 20 mei a.s. om 20.00 u. op het Heemhuis.

U kunt zich vooraf vooraf aanmelden via info@hkgdemierden.nl.

Hopelijk tot dan!

De eerste Politieverordening van de gemeente Hooge-, Lage Mierde en Hulsel ¹⁵

door Wim Peters

In de loop van 1883 wordt het in de gemeente Hooge-, Lage Mierde en Hulsel verboden zich op een kortere afstand dan tien meter van huizen, gebouwen of openbare wegen te bevinden *“met eene brandende pijp, die niet gedekt is door een behoorlijk deksel of dopje”* of *“bedorven vleesch, spek of visch ter markt te brengen”* of *“planeten te trekken”*.

Het zijn zomaar wat verboden die in de Politieverordening zijn opgenomen. Maar het zijn niet allemaal verboden. Er werden ook verplichtingen vastgelegd.

Deze verordening is vastgesteld in de raadsvergadering van 13 september 1882.¹⁶

In juli 1882 werd J.H.Jockin tot burgemeester van Hooge en Lage Mierde benoemd; enkele maanden daarvoor (11 april 1882) benoemde de gemeenteraad Bartholomeus Verhagen tot gemeentesecretaris.

Wellicht als gevolg van deze nieuwe bezetting kreeg de gemeenteraad in september 1882 het voorstel voorgelegd tot het vaststellen van een Politieverordening voor de gemeente. Anders dan het woord “politie” zou doen geloven is een dergelijke verordening een wettelijke regeling in het belang van de openbare orde en veiligheid.

Aan artikel 135 van de “Wet regelende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen (Gemeentewet), vastgesteld op 29 juni 1851” ontleende de gemeenteraad zijn bevoegdheid tot het stellen van regels.

¹⁵ Met dank aan Ed. Verspaandonk

¹⁶ In de verzameling Peters bevindt zich een gedrukt exemplaar.

Die bevoegdheid werd als volgt beschreven: *“Aan hem (de gemeenteraad) behoort het maken van verordeningen, die in het belang der openbare orde, zedelijkheid en gezondheid worden vereischt en van andere, betreffende de huishouding der gemeente.”*

Op het eerste gezicht een zeer ruime bevoegdheid. Zij werd echter beperkt door de regels in de wet waar staat dat een verordening bijvoorbeeld niet in strijd mag zijn met hogere regelingen (een wet of provinciale verordening).

Al in 1882 was er veel jurisprudentie en was meer en meer duidelijk geworden wat een gemeente nu wel en niet zou kunnen vastleggen in een plaatselijke (politie)verordening. Er was in die tijd zelfs sprake van een model, dat in bijna alle gemeenten kon worden toegepast en dat – in het algemeen – de toets der kritiek van hogerhand kon doorstaan.

Model Politieverordening

Voor dit model hadden, naar met enige zekerheid mag worden aangenomen, de burgemeester en zijn wethouders gekozen toen zij het voorstel deden aan de gemeenteraad.

Van de opgenomen verplichtingen en verboden zullen vele inwoners geen weet hebben gehad of zich er druk over hebben gemaakt, maar het kon hen wel raken.

Of de raadsleden werkelijk hebben geweten wat de verordening zou gaan inhouden is niet duidelijk. Het verslag van de raadsvergadering is heel summier en geeft zeker geen duidelijkheid op dit punt en hoe de voorbereiding is geweest laat zich raden.

Voor een goed begrip het letterlijk verslag van de
*“Vergadering gehouden den 13 September 1882; present alle de leden van den gemeenteraad:
door den voorzitter wordt aan de orde gesteld*

1 de verhooging van een halve meter der brug achter het Welseind bij Kemenden, met algemeene stemmen goedgekeurd.

2 Alsmede goedkeuring het probeeren der brandspuit op maandag 18 September

3 het vaststellen eener nieuwe politie verordening, vastgesteld zooals hier achter volgt, en alzoo aan de goedkeuring van Heere gedeputeerde staten onderworpen

Verder niets aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Lage Mierde den 13 September 1882.

De raad der Gemeente,

De Burgemeester (handtekening), de Secretaris B.Verhagen (handtekening)”¹⁷

Wijkindeling

Omdat de gemeenteraad verplicht was “de nodige verordeningen tot verdeeling der gemeente in wijken en tot opmaking van volledige staten der bevolking en harer huizing” op te stellen begint de Politieverordening met de verplichting aan de inwoners om zich te melden ter secretarie (als men zou gaan verhuizen). Het Bevolkingsregister bestond wel, maar veranderingen in de huisvesting werden niet (of laat) gemeld.

Om geheel te voldoen aan de wettelijke verplichting werd in artikel 2 bepaald, dat de gemeente in de wijken A, B en C werd verdeeld en dat de woningen, openbare gebouwen en werkplaatsen met een doorlopend nummer zouden worden getekend.

De eerste keer dat het nummer zou worden aangebracht werd dat gedaan op kosten van de gemeente; het onderhoud ervan lag daarna bij de inwoners (“*De bewoners zijn verpligt de letters en nummers zooals die door Burgemeester en Wethouders worden voorgeschreven ten hunnen koste de onderhouden*”).

Herbergen en tapperijen en voor publiek openstaande gebouwen

¹⁷ RHCE Inventaris A 0496 no. 40 volgnummer raadsverslagen 18

Paragraaf 3 handelde over het toezicht op tapperijen en dergelijke voor het publiek openstaande gebouwen.

De Drankwet bestond in die tijd nog niet en het exploiteren van een café was niet verboden. Om te voorkomen dat er problemen zouden ontstaan (er was ook hier enige ervaring!) bepaalde de verordening *“De herbergen, tapperijen en dergelijke voor het publiek openstaande inrichtingen moeten gesloten zijn van des avonds 10 tot des morgens 6 uur”*.

De burgemeester was bevoegd die inrichtingen te ontruimen bij *het “ontstaan van twist of vechtpartijen of eneënigheden”*. Was er van een dergelijke situatie sprake dan zou een bezoeker desnoods *“met geweld daar uit gezet kunnen worden.”*

Besmettelijke ziekten

De volgende paragraaf gaf regels hoe te handelen in het geval van een besmettelijke ziekte. Wat men precies onder een besmettelijke ziekte zou moeten verstaan werd niet duidelijk gemaakt. Het was verboden *“na het ontstaan van besmettelijke ziekten uit een huis, waar een zoodanige ziekte zich openbaart, personen of kinderen naar kerkgebouwen, onder welke naam ook bestaand, naar winkels, fabrieken of herbergen te zenden of aldaar toe te laten zolang de ziekte of besmetting duurt.”*

Pas acht dagen na de dag waarop een geneeskundige had verklaard, dat de ziekte was geweken, werd geacht dat ook het besmettingsgevaar was geweken.

Een belangrijke bevoegdheid in dit verband was voorbehouden aan burgemeester en wethouders. Zij konden *“Bij het uitbreken of heerschen van besmettelijke ziekten, zo binnen de gemeente als elders, na een deskundige daarover gehoord te hebben, het verkoopen of te koop aanbieden, of rondventen van onrijp of voor de gezondheid schadelijk ooft”* verbieden. Waarom specifiek van fruit of ooft wordt niet duidelijk.

“Het vervoer van lijders aan Aziatische cholera, of typhus, febris typhoïda, pokken (variolaë en variolydes), diphtheritis, roodvonk, mazelen, mag alleen plaats hebben met vergunning van de Burgemeester”.

Dat vervoer mag alleen geschieden in een gesloten voertuig met daarop de aanduiding ♦Ziekenvervoer♦. Voor rekening van de eigenaar van het vervoermiddel waarmee een zieke was vervoerd, bleven de kosten van ontsmetting! Of hij die ergens kon verhalen is niet duidelijk.

Begraven

Omdat er ook geen regels van hogerhand bestonden m.b.t. het begraven van de doden regelde ook de Politieverordening dit. Begraven was toegestaan vanaf *“des voormiddags zeven tot des namiddags vijf uur”*.

Het vervoer van de overledene was ook gereguleerd. Het zou moeten *“onder toezicht van eenen door Burgemeester en Wethouders daartoe aan te wijzen persoon, langs den korst mogelijken openbare weg, door dien persoon aan te wijzen, met draagbaar of rijtuig, daartoe van gemeentewege beschikbaar gesteld of door den Burgemeester goedgekeurd.”*

Wat daarna opvalt is de regeling omtrent zerken en kruizen op de begraafplaatsen. *“ Het stichten van grafkelders, gedenktekens, kruizen, het aanleggen van grafsteenen, het plaatsen van heesters of andere gewassen, het plaatsen van zerken waarvan het regt verkregen wordt, geschiedt onder toezicht, aanwijzing en goedkeuring van de Burgemeester en moeten deze voorwerpen door de eigenaars behoorlijk onderhouden worden.”*

Of die verplichtingen ook de begraafplaatsen behorende bij de kerken betroffen is onduidelijk. Wel kende de verordening aan het einde van de bewuste paragraaf een artikel over de (een) algemene begraafplaats: *Op de algemeene begraafplaats zal geen graf gegraven mogen worden, dan ter plaatse door den Burgemeester*

aan te wijzen. Na aankomst van een lijk op de begraafplaats zal het zoodra mogelijk in het graf worden nedergelaten”.

Bakken en verkopen van roggebrood

Paragraaf 7 was geheel (drie artikelen) gewijd aan het bakken en verkopen van roggebrood. Het roggebrood, dat zou worden verkocht, moest *“uit goed zuiver, ongebuild en onvermengd meel zijn zamengesteld, behoorlijk gerezen, bereid en gaar gebakken zijn en een gewicht hebben van een, twee, drie of vier kilogrammen.”*

En de bakker diende de eerste letters van zijn naam duidelijk zichtbaar in het brood te bakken.

En tenslotte: *“De winkel van elken bakker en slijter van roggebrood moet van weegschalen en gewicht zijn voorzien en ieder, die brood ten verkoop op den openbare weg aanbiedt, rondvent of verkoopt, is verplicht weegschalen en gewicht bij zich te hebben ter voorweging van het brood zoodra het door Burgemeester en Wethouders of hunnen last, of door de koopers, die het verlangen, gevorderd wordt.”*

De gemeenteraad ging er dus uitdrukkelijk (en terecht) van uit dat de bakkers en slijters van roggebrood te vertrouwen waren. Optreden was dus afhankelijk van negatieve ervaringen.

Verkoop van bedorven vlees

Daarenboven werd het verboden vlees, spek, vis of andere levensmiddelen, die na een onderzoek bedorven blijken te zijn of voor de gezondheid schadelijk, te verkopen of uit te delen. Maar eerst moest worden vastgesteld dat het vlees etc. bedorven was. En dat werd een taak van het college van burgemeester en wethouders.

Persoonlijke diensten

In de verordening was ook ruimte gegeven voor het oproepen van inwoners voor persoonlijke dienst. Daar werd onder verstaan:

Het houden van dag- en nachtwachten
Bij de brandweer

Tot het handhaven der openbare orde.

Iedere mannelijke inwoner, *“die met 1^e Januarij van het jaar, waarin de dienst wordt gevorderd tusschen 18 en 60 jaar oud is”* was verplicht zijn diensten aan te bieden. Er waren uitzonderingen. Vrijgesteld van de diensten waren *“geneeskundigen, de leeraars of bedienaars van den godsdienst, onderwijzers der jeugd en die wegens eene op hen rustende verpligting tot openbare dienst in de onmogelijkheid zijn persoonlijke diensten in het belang der gemeente te verrichten.”*

De inwoners die bij de brandweer waren aangesteld werden verplicht ook diensten te verlenen bij het beproeven *“der brandbluschvoertuigen en bij het oefenen in hunne behandeling”*. Maar dat alles niet langer dan drie uur aaneen en niet meer dan viermaal per jaar.

Men kon een plaatsvervanger sturen of zelfs de diensten afkopen. In de kosten van afkopen werd een onderscheid gemaakt: voor de dag- en nachtwachten fl 12,-- en voor de diensten van de brandweer fl 14,-- per jaar. En.... die zich aanmeldde na 1 juli betaalde dat jaar de helft!

Anders dan in spoedeisende gevallen zouden de dag- en nachtwachten tenminste 24 uur te voren door de veldwachter worden opgeroepen. *“De manschappen zijn verplicht op den bij de aanwijzing bepaalden tijd en plaats tegenwoordig te zijn.”*

En niet onbelangrijk: *“De wachten gaan in stilte rond met zoodanig wapen voorzien als hen door den Burgemeester wordt medegegeven”*.

En de wachten mochten zich (buiten noodzakelijkheid) niet in herbergen of particuliere woningen ophouden.

Brandbestrijding

De verordening wijdde twee paragrafen aan het voorkomen en blussen van brand. In de eerste plaats uiteraard de verplichtingen die (kunnen) leiden tot het voorkomen van brand.

“De huizen en gebouwen, de schoorstenen, stookplaatsen en dergelijke, na het in werking treden (dezer verordening) van dit reglement¹⁸ gebouwd, moeten worden opgetrokken als:

*De huizen en gebouwen in steen, ijzer of hout en
De schoorsteenen, stookplaatsen en dergelijke in steen of ijzer.*

Redelijk minutieus werd bepaald hoe de in steen opgetrokken schoorstenen en stookplaatsen moesten zijn vervaardigd: *“met kalk, tras, cement of eene andere onbrandbare stof gemetseld en binnengebouws met gelijke stof van binnen worden beraapt.”*

Verder ging de gemeenteraad wel erg ver in zijn besluit; wat te denken dat er vanaf de datum dat de verordening zou gaan gelden er geen nieuwe gebouwen *“ingericht tot woonhuis, fabriek of trafiek mogen worden gesticht of tot gezegd einde worden in gebruik gesteld dan waarvan de daken zijn gedekt met leijen of pannen”*

En die bepaling ging ook gelden als van bestaande gebouwen de kap zou worden vernieuwd. Uiteraard was er wel een hardheidsclausule voor bijzondere gevallen.

In een nieuw gebouwde schoorsteen mocht men geen vuur ontsteken dan na een gereedmelding ter secretarie.

Over bestaande schoorstenen etc. waren de voorschriften wat minder duidelijk. Het oordeel van burgemeester en wethouders was bepalend en kon zelfs leiden tot totale afbraak.

¹⁸ Eerder stelde ik dat het college een model zou hebben gebruikt en dat valt hier op. In verschillende gemeenten kende men een apart reglement omtrent brandbestrijding. De woorden “van dit reglement” zijn hier niet juist en men had de woorden “dezer verordening” moeten gebruiken.

Ook de hoogte van de schoorsteen boven het dak was afhankelijk van de materialen: pannen of riet of stro. Bij de laatste twee bedekkingen werd voorgeschreven dat de hoogte van de schoorsteen boven het dak tenminste 1 meter diende te zijn.

Artikel 53 gaf een groot aantal verboden:

“Het is verboden, zonder toestemming van Burgemeester en Wethouders:

Hout in schoorsteenen te hebben, uitgezonderd het zoogenaamde mantelbord in groote of oud Hollandsche schoorsteenen¹⁹, waarop de schoorsteen rust, dat van hout kan zijn, doch wanneer in den schoorsteen een oven uitkomt zal dat mantelbord aan den zijde van de schoorsteen en van onderen met ijzer of andere onbrandbare stof moeten zijn beslagen.

Pijpen van kagchels, fornuizen of andere vuurtoestellen te leiden: door muren, daken of ramen naar buiten, zonder toestemming van Burgemeester en Wethouders enz...

Vaatwerk in schoorsteenen te droogen

Vlas, hennip of andere licht brandbare stoffen in of op bakovens, of in de nabijheid van stookplaatsen te droogen of anderszins neder te leggen

Brandbare stoffen geplaatst te hebben binnen één meter afstand van eesten²⁰, smederijen, schoorsteenpijpen of andere vuurplaatsen.....

*Binnen eenig gebouw teer of dergelijke licht brandbare stof te koken
Vlas en hennip te roosteren binnen huizen of gebouwen of plaatsen in welke nabijheid getimmerten, hooi, stroo, koren mijten en dergelijke staan*

Geroosterd vlas of hennip in de eerste vier uren na het roosteren op te bergen dan in daartoe bestemde damphuisjes, welke damphuisjes, wanneer die zijn gebouwd van steen of ijzer, met uitzondering der deur, die van hout kan zijn gemaakt, doch aan de binnenzijde geheel met ijzer moet zijn beslagen, minstens zes meter, en wanneer die zijn vervaardigd van hout, riet, stroo of

¹⁹ Een Hollandsche schoorsteen was dus niet een tastbaar element, maar zelfs een juridisch begrip. Waarom bijvoorbeeld niet gekozen is voor een Brabantse schouw zal duidelijk zijn. Het landelijk model sprak daar niet van.

²⁰ Met een eest wordt een verwarmde vloer, waarop graan etc. gedroogd werd, bedoeld

dergelijke licht brandbare stof minstens een honderd meter moeten verwijderd zijn van getimmerten, hooi, stroo, koren mijten of dergelijke.

Bij het zwingelen, braken of hekelen²¹ van vlas of hennip vuur of licht te gebruiken dan in besloten lantaarn enz. enz.

Op minderen afstand dan tien meter van huizen, gebouwen of openbare wegen zich te bevinden:

met eene brandende pijp, die niet gedekt is door een behoorlijk deksel of dopje

Op stroo- en rietendaken of andere gevaarlijke plaatsen, bij het laden, lossen en verwerken van hooi, stroo, turf en andere licht brandbare stoffen, op geladen karren, in schuren, stallen, schoppen, hooizolders, timmermans- en wagenmakerswinkels zal niet mogen gerookt worden²²

Meer dan twee vaten petroleum voorhanden te hebben.

Het vorenstaande is slechts een greep uit de vele verboden. Zelfs over vuurwerk en buskruit had de gemeenteraad een oordeel. Alleen in buskruit en vuurwerk neringdoende personen mochten dat – in bepaalde hoeveelheid – voorhanden hebben!

De regels omtrent het blussen van branden waren ook uitgebreid.

Volgens het raadsverslag zou men op 18 september de brandspuit gaan proberen. Was er al een en kreeg men een opvolger? Of zou dit de eerste worden? In elk geval, die brandspuit “*en hetgeen daartoe behoort*” zou worden bestuurd door een opperbrandmeester en brandmeesters.

De functie van opperbrandmeester was een belangrijke: Zo had hij “*het bestuur over alles, wat de blusmiddelen en het brandwezen aangaat. Hij is belast met het in orde houden der spuiten en brandbluswerktuigen. Hij doet de spuiten en hetgeen daartoe*

²¹ Zwingelen, braken of hekelen zijn verschillende onderdelen van de vlasbewerking.

²² Een rookverbod bestond dus eigenlijk al vele jaren, doch tapperijen bleven tot voor kort vrij van dit verbod.

behoort, zoo dikwijls zij gebruikt zijn, terstond reinigen en drogen en in de daarvoor bestemde bewaarplaats bezorgen.”

Niet alleen kon je als inwoner worden verplicht bepaalde opdrachten van de opperbrandmeester op te volgen, je kon ook verplicht worden *“paarden met tuig tot vervoer der spuiten en andere bluswerktuigen”* te leveren.

Na de brand was de opperbrandmeester verplicht verslag te doen van de werkzaamheden, de werking van de spuiten en het gedrag van de dienstplichtigen. En hij diende dat verslag aan te vullen met *“De namen van hen, die zich hebben onderscheiden en de omstandigheden in welke dit heeft plaats gehad.”*

Openbare orde en veiligheid

Een aparte paragraaf werd besteed aan openbare orde, veiligheid en reinheid.

Verboden werd *“Zonder schriftelijke toestemming van den Burgemeester op of langs openbare wegen, voetpaden, pleinen of wandelingen, uit te oefenen het bedrijf van muzikant of liedjeszanger, muziek te maken of hinderlijke bedrijven te verrichten.”*

Maar ook: Tegen muren en omheiningen van kerken en openbare gebouwen te wateren of op openbare wegen en voetpaden aan andere natuurlijke behoeften te voldoen”

En wat te denken van : *“Zonder vergunning van Burgemeester en Wethouders secreten te plaatsen binnen zes meter afstand van de openbare weg en voetpaden.”*

En zo mocht men ook niet klimmen of hangen aan voer- of rijtuigen. En verboden werd *“het moedwillig of baldadig kladden, schrijven of krassen op gebouwen, muren, hekken, palen, rijtuigen en dergelijke.”*

En op de openbare weg *“gemaskerd of vermomd of op eenige andere wijze onkenbaar gemaakt”* te zijn was eveneens uit den boze.

En wat denken we in deze tijd van het verbod om “te zwemmen of te baden op zichtbare plaatsen binnen den afstand van een honderd meter van openbare wegen en woningen.”

In deze paragraaf wordt ook aandacht geschonken aan het (drink)water. *“De welputten zullen eenmaal in het jaar gezuiverd moeten worden, en steeds omringd zijn van eene behoorlijke omheining of putkuip en bovendien voorzien van putmik, zwengel en haak.”*

Vee

De artikelen 70 t/m 73 handelden over het vee.

Verboden werd vee op de openbare weg te laten grazen, ‘tenzij de eigenaar, hoeder of geleider zijn voorzien van een schriftelijk bewijs van toestemming, afgegeven door de beheerders”

Buiten hetgeen het Wetboek van Strafrecht verbood, was het ook verboden vee *“te laten lopen of grazen op gronden bij een ander in gebruik”*, tenzij met toestemming.

Was er loslopend vee gevonden dan mocht *“een ieder gebruik maken van de schutskooi of bewaarplaats door het gemeentebestuur aan te wijzen.”* Hij moest daarvan onmiddellijk melding maken, want anders kwamen de kosten *“van stalling en voeder”* voor zijn rekening.

Binnen acht dagen zou de eigenaar van de geschutte dieren zijn eigendom moeten vorderen. Bleef dat uit dan werd “onder opgave der kentekens van het vee ter openbare kennis in deze gemeente en de aangrenzende en door middel van een in de hoofdplaats der Provincie uitgegeven nieuwsblad” geprobeerd hem te vinden. En anders: openbare verkoop en uit de opbrengst de kosten verhalen..

Honden

Paragraaf 15, genaamd van de honden, kende slechts één artikel. De eigenaars zouden verplicht kunnen worden hun honden vast te leggen of vast te houden.

Kermissen en markten

Het daarop volgende deel van de verordening behandelde kermissen en markten.

De verordening begon met: *“Ieder ter kermis of markt komende persoon is verplicht zijne tent, kraam, tafel, kar of ander stellaadje, koopwaren, paarden, beesten enz. te plaatsen waar het door of van wege Burgemeester en Wethouders wordt aangewezen.”*

Daarenboven is het verboden:

Bedorven vleesch, spek of visch, ter beslissing van een door Burgemeester en Wethouders aan te wijzen persoon, ter markt te brengen

Onverminderd de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht, planeten te trekken²³, kaarten te leggen of andere tot afzetterij, onzedigheid of rustverstoring aanleiding gevende spelen of gezangen, hoe dan ook genaamd, op de markten of kermissen te vertoonen of te doen plaats hebben.”

Strafbepalingen

En uiteraard zijn verboden en verplichtingen niet te handhaven als er geen strafsancties zijn. Soms kon men zover gaan dat men woningen tegen de wil van de bewoner kon binnen treden. Op overtredingen stond een straf. Soms een geldboete van een, twee, drie, vijf of tien gulden. Maar voor *“elk paard, rund, varken, ezel, schaap, bok of geit”* grazend of rondlopend op andermans eigendom zou de boete kunnen oplopen tot 25 gulden!

²³ Op kermissen kon men een blaadje papier kopen waarop iemands toekomstig lot te lezen stond (“planeet trekken, dames”). Uit de onderlinge stand van de sterren zou mogelijk een toekomst van iemand te voorspellen zijn. De gemeenteraad vond dat er gewaakt moest worden voor de gevolgen als de kopers van een dergelijke voorspelling deze al te letterlijk zouden nemen.

Zijn goed verkwistende....

Door Ed Verspaandonk

Hoewel er in de loop der tijden veel veranderd is, is het gedrag van ons, mensen ook in de oudste geschriften zoals bijvoorbeeld de bijbel nog steeds herkenbaar. Zo zal het volgende- beschreven in het jaar 1541- u niet vreemd voorkomen.

Op 16 maart van dat jaar komt Catelijn, dochter van wijlen Djrck vanden Venne bij de schepenen om een wilsbeschikking (testament) te laten vastleggen. Ze is *"sterck van lichaeme ende haerder vijf sinnen in alder manijeren volcomenlijc machtig, Ende heeft begeert...etc."*

Dat al haar goederen – roerende en onroerende- die na haar dood volgens het recht zouden vervallen aan haar wettige zoon Djrck Martens van Heeck, inplaats daarvan zullen toekomen aan diens kinderen of hun nakomelingen. Djrck mag zijn erfdeel wel gebruiken, maar niet

"minderen, verteeren, vercopen, veranderen, transmuteren, oft enichsins de zelve mogen belasten oft becommeren oft ijert daer mede te hanteren, dan alleen daer tvoirs. gebruik daer aff te hebben, etc. Ende dat bij sekeren redenen die de voirs. Catelijnen, zijnder moeder daer toe moverende waeren, ende zijn omme tquaet rediment? dat de voirs. Djrck leijdende is van sijnen gueden te vercopene, verterende met ommitten geselscappe ende dijer gelijcke, zijne goet verquijstende, alzo dat de voirs. Catelijne haer beducht ende vermoijt, dat hij de gueden die hem voirs. van haer mochten versterven in corter tijt alte samen quijt zoude worden ende zijne kijnderen ende huijsvrouw latende ende blijven arme scamele wezen, etc." .

Dijrck is dus een man die geregeld in slecht gezelschap verkeert en daarbij zijn goed verkwist en verspeelt, zodat zijn vrouw en kinderen in armoede zouden achterblijven.

Verder zal, nadat Catelijn overleden is, eerst twintig gulden uit de erfenis gaan naar Anna, haar dochter, omdat Catelijn hetzelfde bedrag al eens heeft betaald voor de schulden van haar zoon. Zo werd Dijrck door zijn moeder even terechtgewezen!

transmuteren: veranderen

becommen: met schulden bezwaren

hanteren: doen

tvoirs.: het voorschreven

daer aff: daarvan

tquaet rediment: hier waarschijnlijk: het slechte gedrag i.v.m redimeren= vrijkopen, afkopen van boeten

ommitten geselscappe: ommitteren= weglaten / zich niet bekommeren om, dus waarschijnlijk: gezelschap van laag gedrag

verquijstende: verkwistend

beducht ende vermoijt: (zij is) beducht en vermoedt dat..

Bron: Oud Rechterlijk Archief HLM R 62 fol. 175v

Omslagfoto

Minuutplan 1832 Hooge – en Lage Mierde

Abonnee-lidmaatschap

€ 12,50 per jaar voor 2 nummers en lidmaatschap

Rabobanknummer: 12.28.01.245

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen tenzij deze uitgave uitdrukkelijk als bron wordt vermeld.

